

İSTANBUL - ÜSKÜDAR

AYAZMA CAMİİ

ve

AYAZMA CAMİİ

İNŞAAT DEFTERİ

(Üsküdar, Sultan III. Mustafa Camii)

Sadi BAYRAM- Adnan TÜZEN

29. Osmanlı Padişahı Sultan III. Mustafa, 28.1.1717 yılında Edirne'de doğmuş olup, babası Sultan III. Ahmed, annesi Mihrişah Emine Sultan'dır. 30.10.1757 tarihinde 40 yaşında tahta çıkan Padişah, 16 yıl üç ay saltanat sürmüştür ve kalp yetmezliği sebebiyle 21.1.1774 tarihinde vefat etmiştir. Lâleli Camii önündeki türbesine gömülmüştür.

Padişah, öncelikle annesi adına Üsküdar Ayazma Camii'ni 1757-1760 yıllarında yaptırmış, resmi açılışı yapıldıktan sonra, 1760 yılında kendi adına İstanbul Lâleli Camii temel hafriyatını başlatmış ve kendi adına yaptırdığı cami, 1763 yılında tamamlanarak halkın ibadet hizmetine tahsis edilmiştir.

İsrafi sevmeyen ve hazine işlerinde tutumlu olan Padişah Sultan III. Mustafa zamanında Sapanca Gölü-İzmit Körfezi-Sakarya Nehri arasında 1759 yılında bir kanal açılması için harekete geçilmiş; kazı başlamış, ancak toprak sahiplerinin fazla para talepleri ile ve bazı menfaat entrikaları sebebiyle bu teşebbüs, başlangıç safhasında akim bırakılmıştır.

Eski Londra Elçilerimizden Koca Ragıp Paşa'nın Sadrazamlık döneminde tahta geçen Padişah, 1760 tarihinde kendi adına İstanbul Lâleli Camii inşaatını başlatmış ve 1763 tarihinde resmi açılışı yapmıştır. Lâleli Camii karşısında okul ve kütüphane tesis eden Koca Ragıp Paşa, Padişah'ın kızkardeşi Saliha Sultan'la 1757'de evlenmiş, kütüphanesinin açılışından birkaç ay sonra 1763'de vefat etmiştir.

23 Mayıs 1766 tarihinde büyük bir deprem olmuş ve İstanbul şehri bu depremle büyük zarar görmüş, Fatih Sultan Mehmed Han'ın İstanbul Fatih'deki Camii zelzele neticesi yıkılmıştır. Fatih Camii, Sultan III. Mustafa tarafından yeniden yaptırılmıştır.

Sultan III. Mustafa, kendi adına İstanbul Lâleli Camii temeli atılmadan evvel, O'nu dünyaya getiren annesi¹ ve Şehzade Süleyman adına İstanbul-Üsküdar semtinde, bir cami yaptırmak istemiş ve Üsküdar'ın en hâkim mevkii olan bir tepe üzerinde bulunan, Bizans devrinden kalma eski Ayazma Sarayı kalıntıları üzerine muhteşem bir külliye inşaatını başlatmıştır.

Bütün İstanbul'u gören bu tepenin jeopolitik değeri oldukça mühimdir.

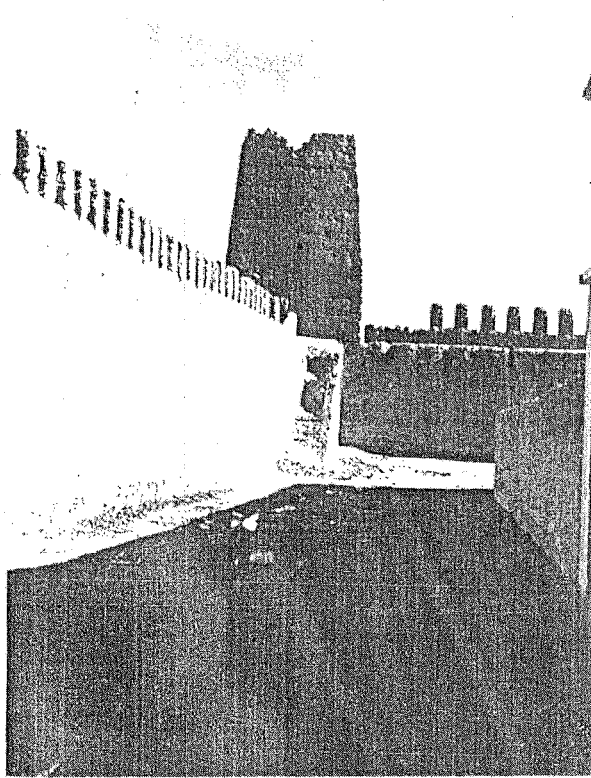
Para işlerine oldukça önem veren, Osmanlı-Rus savaşlarını 5 sene kesintisiz devam ettiren Sultan III. Mustafa, Annesi ve II. Süleyman² adına, inşaatına başlattığı Ayazma Camii'nin masraflarına da önem vermiş ve harcanan her kuruşu, sebepleriyle bir deftere

1. Mihrişah Sultan; Sultan III. Ahmed'in ikinci kadını olup, 1710'da Şehzade Süleyman'ı, 1717'de Sultan III. Mustafa'yı dünyaya getirmiştir. Sultan III. Ahmed'in 1730'da tahttan indirilmesinden iki sene sonra 1732'de vefat etmiştir. Yeni Cami haziresine görülmüştür. Sultan Mustafa'nın üçüncü kadını, Şah Sultan ile III. Selim'i dünyaya getiren Mihrişah Sultan ile karıştırılmamalıdır. M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1980, s. 81-82.

2. Sultan III. Mustafa'nın kardeşi şahzade Süleyman.

**A SURVEY ON THE DECORATION AND FURNISHING
MATERIALS LISTED IN THE CONSTRUCTION REGISTER OF THE
AYAZMA MOSQUE (1758-1761)**

Ilknur Aktuğ KOLAY
Istanbul Technical University
Faculty of Architecture - Turkey

*Pl. 3. une tour de guet angulaire et le chemin de ronde
protégé par des créneaux*

The construction registers, which were kept during the construction process of the buildings built by the Ottoman sultans and the state to document payments for every item, including the smallest details, are valuable sources for the history of art and architecture. Although the main purpose in keeping these registers was financial, they include valuable information on the names and amounts of the building and furnishing materials, where and whom these materials were purchased from, in which parts of the building they were used and the craftsmen who worked through out the different stages of the construction process.

The Construction Register of the Ayazma Mosque (1) is a manuscript of 35 pages. The first page of the manuscript states that payments for the construction of a mosque at the location known as the Ayazma (2) Garden at Üsküdar by the Ottoman Sultan Mustafa III to honor the souls of his mother Mihrişah Sultan and his brother Sultan Süleyman started on Zilhicce 19, 1171 (August 24, 1758). The Register consists of two parts. The first part lists the expenses from Zilhicce 19, 1171 (August 24, 1758) until the end of Receb 1173 (middle of May 1760), and the second part from the end of Receb 1173 (middle of May 1760) until Cemaziyelevvel 1, 1174 (December 9, 1760) (photograph 1). The manuscript was signed by the *bina emini* (person in charge of the financial and organizational aspects of the construction) es-Seyid İshak Ağa on Sefer 4, 1175 (September 4, 1761), approved and stamped by a secretary of the Treasury, and sealed by Sultan Mustafa III showing his acceptance. The materials purchased are listed in the register chronologically with the amounts (the number, the size or the weight), the unit price and the total price of each item in the register. All the materials used for the decoration of the building such as gold and silver plating, paints etc., the hanging decorative elements such as oil lamps, ostrich eggs, tassels etc. and the furnishings that were purchased from the curtain sellers and the quilt makers used for the decoration of the Mosque will be studied in this survey.

In this register the list of the dyes used for the paintwork of the Mosque and *hünkâr köşkü* (imperial lodge) shows that red, yellowish orange, blue, black and white paints were purchased. The other colors were obtained by mixing these colors. *Kırmız, zencefre, sülügen* and *gülbahar* were used to

(1) There are two copies of this register. In this survey both original copies are studied. The copies are at the Archives of the Topkapı Palace Museum, D. 1137, 1175 (1761) and the Prime Minister's Archives, N.E.D.K.II, 5133. The copy at the Archives of the Topkapı Palace Museum is published in Latin alphabet by S. Bayram and A. Tüzen, "İstanbul Üsküdar Ayazma Camii ve Ayazma Camii İnşaat Defteri (Üsküdar, Sultan III. Mustafa Camii)", *Vakıflar Dergisi*, no: XXII, Ankara, 1991, pp. 199-288.

(2) Ayazma is a spring or fountain sacred among the Greeks.

Edit. Abdeljelil TEMIMI, Mélanges Prof.
Machiel KIEL, Zaghouan 1999, pp. 41-54.
IRCICA Ktp. 38716